DIN ISTORIA ŞCOLII BASARABENE

Liceul „Ştefan cel Mare" din Tighina

La ora actuală, de excepţională respiraţie istorică pentru Moldova, împreunarea aceasta de noţiuni — cuvinte — Ştefan cel Mare, Tighina — este de-a dreptul uluitoare şi înălţătoare. Cel mai mare dintre marii noştri voievozi a poposit, peste veacuri, şi pe malul însingeratului Nistru, pentru ca la Tighina să devină patronul spiritual al liceului de băieţi şi să-i îndemne pe tineri să adune învăţătură şi minte spre a putea contribui în perioada modernă la propăşirea multpătimitului nostru popor după trezirea din somnul cel de moarte, în care îl aruncase soarta după sfîşierea trupului Marii Moldove a lui Ştefan şi încorporarea jumătăţii de est în uriaşul Imperiu Rus. Era nevoie anume de cunoştinţe ample în secolul XX, cînd cetăţile vieţii se cuceresc prin cunoştinţe şi muncă.

Şi era nevoie de suflul spiritual al Marelui Ştefan anume în provincia Basarabia, oropsită şi văduvită de spiritul naţional, asfixiat în peste un secol de distrugere nemiloasă şi sistematică a tot ce era moldovenesc. Dacă după 1865, după ce au fost respinse manualele de limbă moldovenească ale lui Ion Doncev, se înlătură complet studierea limbii moldoveneşti în şcoală, apoi în scurtă vreme se interzice şi în biserică slujba în limba română. E o minune, cum de în acest mediu întunecat a ţîşnit din străfunduri spre soare «Limba noastră» de A. Mateevici. Fenomenul a avut loc în preajma Marii Uniri a României Mari (1917 — 1918), demonstrînd profunzimea şi calitatea culturii noastre latine şi, în consecinţă, marea noastră putere de rezistenţă la atacurile duşmanilor noştri.

Ştefan cel Mare parcă ar fi aşteptat momentul şi a intervenit şi el în acest proces măreţ de renaştere naţională ca patron spiritual al liceului de băieţi, care se află la doi paşi de malul bătrînului Nistru. Aici totul e simbolic: şi înlocuirea denumirii turceşti Bender a oraşului prin istoricul Tighina, şi apariţia poeziei «Limba noastră», şi atribuirea mîndrului nume de Ştefan cel Mare liceului de băieţi de pe malul apei care nu desparte, ci uneşte cele două aripi ale poporului nostru. Balsamul istoric pentru lecuirea sufletului nostru era absolut necesar în epoca dată. Îmi aduc aminte cu cîtă uimire un «savant» istoric de după război se întreba cum de s-au «românizat» moldovenii din Basarabia într-o perioadă atît de scurtă de 22 de ani de «ocupaţie» (1918—1940). Are şi Ştefan cel Mare partea sa de merit în această renaştere naţională.

Însă după un răgaz scurt de respiraţie normală pentru poporul nostru, cînd a dat busna anul «dezrobirii», au fost sugrumate brusc ambele noţiuni — cuvinte, fierbinţi prin suflul lor naţional: Ştefan cel Mare a dispărut cu măreţia sa, devenind Ştefan al III-lea, iar în locul istoricului Tighina ni s-a dăruit turcescul Bender, ca să ni se amintească mereu că «am fost robi la turci». Şi s-a început perioada «prieteniei popoarelor» cu fraţi şi surori mai mari şi mai mici, precum şi ultima perioadă a «internaţionalismului» din Transnistria, axat pe cunoaşterea unei singure limbi — limba rusă — şi a «duşmanilor naţionalişti» băştinaşi, care posedă 2—3 limbi, devenind astfel burgheziţi primejdioşi.

Dar Ştefan înainta victorios, păşind sigur peste veacuri de la Suceava şi Putna la Chişinău, de acum din nou spre Tighina, pentru a-i pune definitiv în drepturi pe moldoveni, iar de aici peste tot întinsul Moldovei de la munte la mare, de pe toate malurile riurilor ce-şi mînă apele spre Marea Neagră.

Pentru a se înlătura falsul «internaţionalism» al veneticilor, sprijinit pe o singură limbă şi pe dictat, trebuie restabilite internaţionalismul real şi prietenia popoarelor, aşa cum domneau ele între pereţii liceului «Ştefan cel Mare». Spre a înţelege atmosfera de înaltă cultură, spiritul constructiv şi creator ce domneau între pereţii acestui liceu, e suficientă o analiză succintă a structurii sale.

Fac parte din cea mai înaltă generaţie de intelectuali români-basarabeni cu studii liceale, absolvind liceul în 1936. După structura etnică a contingentului de elevi era un liceu caleidoscopic, în care nu prevalau românii: români-basarabeni — 7 (Ignat, Vetrici, Bocancea, Cocier, Ciolac, Caţap, Praniţshi), la care se alăturau români-regăţeni — 4 (Neniţa, Zotica, Dragomir, Dragoş); evrei — 8 (Fişov, Blanc, Causanschi, Natenzon, Imas N., Imas M., Aizicovici, Chesler); ruşi — 7 (Cernişov, Hamaritov, Ivancikov, Sergheev, Glinici, Voinov, Barcevski); bulgari — 1 (Caragheaur); găgăuzi — 1 (Doncoglo); germani —1 (Ţimer). Un colectiv internaţional. Menţionez că în clasele vecine am avut colegi care au ajuns oameni de vază: bulgarul Milcev — cîntăreţ la opera din Sofia, găgăuzul Guboglu M. (senior) — savant în România şi Turcia (a studiat, între altele, activitatea savantului nostru D. Cantemir).

Structura eterogenă etnică a clasei nu ne înstrăina, ci ne unea, mai ales, prin limba română ca limbă oficială, fiecare străduindu-se s-o posede la perfecţie. Izbuteau cei mai dotaţi, indiferent de neam. Compuneri foarte bune scriau evreii Blanc, Fişov, Imas N., ruşii Cernişov, Sergheev, bulgarul Caraghiaur. Dintre români posedau limba la nivel mediu aproximativ jumătate din elevi — după capacităţi. Limba vorbită însă o posedau practic absolut toţi. La acest îmbucurător rezultat se ajungea, dat fiind că româna era limbă de stat, limbă funcţională. Colectivul de elevi era completat prin concurs, manualele de limbă erau alcătuite liber şi promovate practic după valoarea lor reală. În ţară funcţionau mai multe manuale. De exemplu, la limba română funcţionau manualele lui Adamescu, Bujor şi Ilioaca, Nedioglu, Bic ş. a. Unul din cele mai bune manuale de limbă română era manualul alcătuit de găgăuzul Nedioglu.

Un alt găgăuz, Guboglu M., absolvind liceul românesc «Ştefan cel Mare», a ajuns mare savant, fără să fi avut autonomie teritorială. Cauza? Exista o democraţie valorică, pe care membrii societăţii de atunci o foloseau civilizat după capacităţi.

Să ia aminte domnii găgăuzi veniţi pe meleagurile noastre cu vreo 180 de ani în urmă (după 1812). Să ia exemplu de la conaţionalii lor Guboglu, Nedioglu ş. a., ajunşi în vîrful piramidei sociale din România datorită omeniei şi muncii lor cinstite, fără ambiţii goale, trăind în mediul social moldovenesc binevoitor.

Altă trăsătură specifică epocii a constituit-o eterogenitatea etnică a cadrelor didactice din liceu: români-basarabeni — 5 (Boldîr, Pînzaru, Ştefănucă, Timotin, Bîrcă); români-regăţeni — 3 (Vaseu, Holban, Jacotă); ruşi — 4 (Hamaritov, Kuznetova, Denisenko, Frolov); evrei — 2 (Aizencraft, Treigher); germani — 1 (fon Rentel); greci — 1 (D...ghenide); găgăuzi — 1 (Carafizi). Se remarcă şi aici faptul că românii din corpul didactic erau în minoritate faţă de profesorii de altă naţionalitate, dar nici această situaţie nu i-a împiedicat, pe elevi să însuşească bine materia predată în limba română. Ba şi mai mult. Unii profesori de altă naţionalitate comiteau uneori greşeli de limbă (de exemplu, respectabilul profesor de ştiinţe naturale Hamaritov, vorbind de fauna ţării, spunea: «Cerbul are nişte cornuri, cum nişte bături», ridicînd mîinile în sus cu degetele răsfirate), nouă, elevilor, nici prin cap nu ne trecea să rîdem de atare greşeli, întrucît profesorii îşi cunoşteau la perfecţie obiectul predat şi expuneau materia cu pricepere şi cu multă căldură. Erau profesori de înaltă calificaţie şi posedau o înaltă conştiinţă profesională. Eventualele greşeli de limbă rezultau din faptul că, în primii ani după război, profesorii neromâni, cu o bună pregătire profesională, oameni în vîrstă, în loc să protesteze contra limbii de stat, pe care la început n-o cunoşteau, s-au angajat plenar s-o însuşească şi izbuteau prin perseverenţă, comiţînd din ce în ce mai puţine greşeli, pînă ajungeau să posede limba la perfecţie. Înţelegînd situaţia lor delicată şi apreciind just tendinţa lor sinceră de a însuşi limba, românii căutau să-i încurajeze, să le vină în ajutor, evitînd orice gest de jignire, ca semn al unei manifestări de înaltă cultură şi de comportament civilizat. Era un consens al culturii. Nu se întîlneau nici forme de dispreţ din partea posesorilor limbii de stat, nici urme de protest din partea acelora pe care istoria îi obliga să însuşească limba de stat, ce funcţiona în societatea timpului. Se crease un front comun pentru construirea unei vieţi culte prin folosirea corectă a limbii de stat. O altă cale nu exista.

Din păcate, azi, cînd istoria pune din nou în faţa locuitorilor din Moldova aproximativ aceleaşi probleme, consensul dintre cetăţenii ei de diferite naţionalităţi lipseşte, mai ales acum, într-un moment de cotitură istorică, cînd toţi trebuie să facă front comun pentru a construi o viaţă civilizată de factură europeană.

Personal, sînt zguduit, uluit şi revoltat pînă în străfundul inimii de ceea ce se întîmplă acum în republică şi în oraşul tineretei mele, unde a fost ghiontit şi fugărit Mateevici, unde se stropşeşte permanent şi cu cruzime limba maternă a poporului suveran, stăpînă pe acest pămînt din veac de veac — una din cele mai dezvoltate limbi, singura limbă romanică din ţară. Se sfarmă barbar literele alfabetului latin — cel mai şlefuit şi mai perfecţionat alfabet, se sfîşie pînza sfîntă a steagului nostru naţional, restabilit în mod ştiinţific şi avînd la bază culorile principale ale curcubeului. Trebuie să fie analfabet juridic la superlativ individul care îşi permite să comită astfel de gesturi barbare fără să-şi dea seama că atare manifestări jignesc demnitatea naţională şi, în consecinţă, sînt aspru pedepsite de legile tuturor ţărilor civilizate — şi de legile republicii noastre — cu amenzi mari şi cu ani de privaţiune de libertate.

Sufăr cumplit pentru faptul că în oraşul tineretei mele zecile de mii de moldoveni nu pot respira în voie aerul libertăţii din epoca renaşterii naţionale, din epoca restructurării fundamentale, că nu-şi pot educa copiii în spiritul culturii naţionale, că nu-şi pot asigura viitorul, pierzînd temporar şi sprijinul sufletesc al lui Ştefan cel Mare.

Toţi ca unul — indiferent de naţionalitate — trebuie să revină la stilul de viaţă civilizată, de pe cînd Ştefan cel Mare era patronul liceului de băieţi, de pe cînd în sufletul tinerilor se înfiripau cele mai îndrăzneţe vise, cu aromă romantică, cele mai înălţătoare idealuri de viitor, pe care trebuiau să-l construiască împreună, fără să sesizeze măcar că sînt tineri de origine etnică diferită. Nici prin cap nu ne trecea să ne eşalonăm cumva pe scara valorilor sociale altfel (să zicem, după neam, limbă, rasă, avere ş. a.), decît după valoarea reală a fiecăruia (talent, capacităţi, muncă), după posibilităţile de realizare a fiecăruia din noi prin fapte reale, prin mijloace adecvate, prin limbă corectă şi expresivă. Indiferent de specialitate, fiecare socotea ca axiomă să posede la perfecţie limba de stat ca limbă funcţională, limbă care îi făcea cinste, care îi permitea să trăiască din plin o viaţă civilizată la parametrii europeni.

Firul vieţii sănătoase şi culte, rupt atît de barbar, trebuie restabilit, pentru a se vindeca rănile sufleteşti, pricinuite întregului popor (pe lîngă pagubele culturale şi materiale), pentru a ridica pe o nouă treaptă cultura în plan multilateral, atît a talentatului nostru popor, precum şi a tuturor celorlalţi conlocuitori.

Să restabilim, aşadar, liceul «Ştefan cel Mare» pe malul Nistrului, acolo unde a fost, ca semn de închinare în faţa marelui domnitor şi mijloc major de promovare a culturii. Fie ca acest lăcaş restabilit să devină simbol pentru fostele licee cu patronii respectivi, precum şi pentru liceele noi, ce îşi vor deschide larg uşile, ca să primească mii de elevi din Moldova, ce doresc să se cultive la apele unei culturi de nivel european şi să devină apoi promotorii fervenţi ai culturii noastre naţionale, atît de vlăguită în ultimele decenii. Să le urăm, dar, drum bun şi succes tinerelor noastre vlăstare!

Mihail IGNAT,
docent la Universitatea de Stat din Moldova.

LUME LUME SOROLUME